

November Eestis: soe, röske, märg ja pime

Autor

Ain Kallis

Harrastuskalamehed Tartus Emajõe ääres.

Tänavu ei valutanud ei martidel varbad ega külmetanud kadridel küüned. Kui mullune november oli igati oma rahvapärast nime väärt, siis nüüd olid isetegevuslased uste taga hädas.

Nii kui mardid-kadrid lasksid valla laulud kannatavatest ihuliikmetest, hakkasid kuulajad sõitlema: mis nad sooja ilmaga hädaldavad. Vaat vanasti - näiteks 1908. aasta mardipäeval -15 kraadi ja 1890. aasta kadripäeval -22 kraadi juures - tuli santijail tõesti joosta, et sooja saada.

Aga tänavu, kui õhutemperatuur ei langenud terve kuu jooksul madalamale viiest miinuspügalast, võis ebamugavusi tekkida vaid lobjakasest tänavast, sedagi ainult kadrilaupäeval.

Kui meteoroloogia ja hüdroloogia instituut võttis novembri ilma kokku, selgus, et riigi keskmine õhutemperatuur oli 2,8 kraadi võrra tavalisest kõrgem. Nagu ikka sügiseti, oli soojem saartel (Ristnas 4,9), jahedam aga Kirde-Eestis (Jõhvis 2).

Kraadiklaasi näidud kõikusid vähe: Tartumaal -4 ja +9 pügala vahel. Kuu lõpp oli tavalisest ligi neli kraadi soojem. Pole siis midagi imestada, et kohati lõid õitsele kevadlilled, ronisid välja seemed ja pöösastel paisusid pungad.

Ühes asjas võis ilmataat endaga rahule jääda - sademeid sai Eestimaa täpselt normi jao kätte (60 mm), seda seekord nii vihma, lõrtsi kui lume näol. Lumi püsis maas ligi nädala, pea sama kaua kui oktoobris.

Päikest, mis oleks lumekihti sulatama kipunud, oli näha väga napilt - vaid kolmel päeval. See-eest päikesetormi mõju said kuu algul omal nahal, täpsemalt - omas südames - tunda paljud ilmatundlikud ehk meteorotroobid.

Kõige tugevam purse Päikesel, üks sajandi vägevamaid, toimus 4. novembril, õnneks oli see aga suunatud Maast eemale.

Nõukogude ajal heitsid tuhanded inimesed 7. novembri hommikul masinlikult pilgu aknasse ennustamaks, milline küll tuleb demonstratsiooni-ilm. See oli tänavu igati kena, ainult et nüüd ei sundinud keegi enam eestlasi novembris oktoobripühi tähistama.

See-eest vaid mõnisteistkümmend aastat tagasi pidid kõik Nõukogude Liidu asutused pühade-eelsel päeval trüki- ja paljundusmasinad panema pitseeritud ruumidesse. Miks siis? Aga sel lihtsal põhjusel, et nii ei tehtud 1917. aasta 24. oktoobri õhtul ja tulemuseks oli riigipööre!

Veel meenub seoses nonde minevikupühadega, et tänu rahvavaenlaste poolt korraldatud

laskemoonalao õhkimisele Moskva lähistel 1920. aastal sai professor Vitkevitsh uurida atmosfääri ehitust. Ta sõitis ringi mööda Moskooviat ning pani kirja, kus kuuldi plahvatuse mürinat.

Mürtsu oli kuulda kuni 55 kilomeetri kaugusele, siis tuli 100 kilomeetri laiune vaikusetsoon, kaugemal oli pahvatust jälle kuulda. Sellist anomaalse kuuldavuse ala teket seletab teadus hääle peegeldumisega kõrgematelt soojadelt õhukihtidelt.

Aastate eest

1903. aasta mardikuu oli Tartus soe: 1,9. Sademeid tuli kokku 43 mm. 17. novembril alanud lumesajud tekitasid kuu lõpuks 21 cm paksuse valge vaiba.

Postimehe kirjasaatjad teatasid:

Kambjast: Ilmad on praegu väga heitlikud, nii kui mõni tujukas naisterahvas: päev pori ja soppa põlvini, teine jälle külma ja kohmetust, järgmisel päeval hoopis uudist: valge vaip üle maa, kisu või laudilt maha.

Peterburist: Kole tuul mere poolt on Vene riigi päälinna täielikuks Venediguks muutnud. Väga palju inimesi on kahju saanud. Loomaaias on hulk väiksemaid elajaid ja lindusid ära uppunud.

Valgast: Uulitsad on õige libedad. Kukkujaid oli pühapäeval iga silmapilk näha. Need, kelle hooleks uulitsate puhastuse järele valvamine on, ei näi seda tähele panevat.

1953. aasta november oli Tartus tavaline: 0,2. Sademeid tuli vähe - 27 mm.

Edasist: Ilm on sügiseselt sompus ja hall, vahetevahel tibutab vihmagi, kuid see ei häiri kolhoosnikuid, kes küll veoautodega, küll vankritega ja jalgratastel tõttavad Kuuste 7-kl. koolimajja põllumajandusnäitusele.

Rukki- ja isegi nisuvihud olid mehekõrgused. Partei- ja poliitöötajad jälgisid suure huviga uue pügamisagregaadi tööd.

Juubeleid

10. novembril tähistati Tartu Observatooriumis pidulikult geograafiadoktor Viivi Russaku 70. sünnipäeva. Kui akadeemik Juhan Rossi võis nimetada Eesti aktinomeetria (teadus päikesekiirgusest) isaks, siis Russakut võib kutsuda selle ala emaks: on ju ta ka äsja ilmunud Eesti kiirguskliima teatmiku põhiautor. Raamat äratas ka laiemat tähelepanu - juubilari kutsuti näiteks Shveitsi esinema selleteemaliste loengutega.

Välisilmast

Ilm Eestist kaugemal oli kohati kaunis tormine: taifuun nimega Lupit (ee k «õel» - toim.) ujutas üle atolle Vaiksel ookeanil, äikesetormid räsivad nii Mekat idas kui Los Angelest läänes. Texases keerles tornaadosid koguni kuuekaupa.